

Fra Luka Markešić

Edited by Burt Galaway and Joe Hudson,
Monsey, USA - Amsterdam, The Netherlands,
Criminal Justice Press - Kugler Publications bv,
1996.

RESTORATIVE JUSTICE: INTERNATIONAL PERSPECTIVES

*Suvremeni pogledi o procesu
pomirenja žrtve i počinitelja nepravde*

“Restaurativna pravda” - knjiga je toliko aktualna za našu bosansko-hercegovačku stvarnost, duboko ranjenu nepravdom u prošlom ratu, da bi bilo šteta ne upoznati našu javnost, makar i kratko, s njezinim sadržajem. Pitanje restaurativne pravde (restorative justice) u ljudskom društvu, osobito prema žrtvi nepravde, predstavlja također nešto novo u teoriji i praksi pravnog sustava i ono poprima sve više internacionalno značenje (international perspectives). To se pokazuje već po autorima u ovoj knjizi, koji su iz raznih društvenih sredina i kultura, te po temama koje oni obrađuju - o žrtvi nepravde, o zajednici koja je također time pogođena, o počinitelju nepravde, zatim o mladima i odraslima u krugu nepravde, odnosu između restaurativne i drugih oblika pravde, osobito one koja se čini postupkom državnog suda /retributivna pravda). Potvrda toga je već i sami sadržaj na početku knjige: Uvodni članak i trideset znanstvenih priloga uglednih autora iz područja pravnih znanosti. Radovi su raspoređeni u četiri dijela: I. Teorija o praksi restaurativne pravde; II. Praksa restaurativne pravde među urođeničkim narodima; III. Praktična pitanja restaurativne pravde; IV. Program primjene restaurativne pravde.

Budući da je restaurativna pravda jedan noviji izraz o pravdi, potrebno je najprije vidjeti što se pod tim pojmom misli u ovoj knjizi. Daniel W. Van Ness u prvom članku, pod naslovom “Restaurativna pravda i internacionalna ljudska prava”, kaže o tome ovako: “Moderni pojam zločina je le-

galističan. Zločin je, naime, smatran činom ili propustom što ga je neki autoritet vlasti prije proglasio kažnjivim. Socijalni, psihološki, fizički ili religiozni faktori u kojim se takav čin ili propusti događaju uzima se u obzir samo radi sprječavanja sličnih zločina u budućnosti ili u obrani prekršitelja protiv optužbe za zločin. Štoviše, administracija modernog postupka o zločinu je isključiva odgovornost vlasti. Sudove uspostavljaju i vode državna vlada (radi kršenja zakona, a ne zadovoljenja ili obnove pravde)... Restaurativna teorija pravde značila je od početka sudjelovanje praktikanata u pomirenju/mediaciji žrtve-prekršitelja... Temelji restaurativne teorije pravde mogu se izraziti kratko u slijedećim postavkama:

1. Zločin je primarno sukob između pojedinaca koji rezultira povredama žrtava, zajednica i samih prekršitelja (zločinaca); samo sekundarno je to kršenje zakona.
2. Glavni pak cilj sudskog procesa o zločinu trebalo bi da bude pomirivanje stranaka repariranjem povreda učinjenih zločinom.
3. Sudski proces o zločinu bi trebao olakšati aktivno sudjelovanje žrtava, prekršitelja i njihovih zajednica. Vlada ne bi trebala upravljati time tako da isključuje druge” (str. 22-23).

Prema tome, u teoriji i praksi restaurativne pravde postoje tri elementa: Prvo, zločin se gleda kao jedan kompleksan čin u kojemu je prvotno sukob između pojedinaca, žrtve i napadača, ali u njemu sudjeluje i zajednica sa svim svojim osobinama (socijalnim, nacionalnim, kulturnim, vjerskim). Povreda državnih zakona je od drugotnog značenja. Drugo, sudski proces ima kao cilj stvaranje mira u zajednicama pomirivanjem pojedinaca ili stranaka i vraćanjem počinjene štete putem rasprave. Treće, taj cilj državnog suda se olakšava aktivnim sudjelovanjem žrtava, prekršitelja i njihovih zajednica i tako se rješava sukob. Iz ovoga se vidi razlika između državnog sudskog procesa kojim se sukob rješava dosljednom primjenom državnih zakona na krivca i procesa restaurativne pravde koji se vodi aktivnim su-

djelovanjem svih strana kojih se sukob tiče i donošenjem rješenja koji se može nazvati zajedničkim, stvara ozračje za pomirenje i potiče na trajni mir u zajednici i državi.

U procesu restaurativne pravde, koji može imati različite oblike, osobito je važna uloga mediatora, koji posreduje između žrtve i prekršitelja, te stvara uvjete u zajednici za raspravu i donošenje pravednog rješenja koje prihvaćaju svi sudionici u tom procesu. Ti mediatori su stvarni mirotvorci koji pri tom mogu biti i neutralni, ali tako da u vođenju postupka djeluju više kao voditelji ili učitelji negoli neutralni mediatori.

U programu restaurativne pravde važne su tri faze-predmediacijska, mediacijska i postmediacijska faza. U predmediacijskoj fazi važno je da mediator učini pripremu sa žrtvama, prekršiteljima, njihovim obiteljima i zajednicama radi uspješnijeg vođenja samog procesa. To je, dakako, vrlo osjetljiva uloga u kojoj valja uspostaviti kontakt s njima, osigurati njihovo dragovoljno prihvaćanje i sudjelovanje u tom procesu, odrediti mjesto i vrijeme sastanka, stvoriti sigurnost za svakoga pojedinca i stranku, procijeniti korisnost susreta između žrtve i prekršitelja licem u lice, itd.

U fazi mediacije moguće su različite prakse, ali obično svaki slučaj zahtijeva određena pravila: dobrodošlicu i uvođenje u proces s jasnim iznošenjem problema, davanje mogućnosti za diskusiju svakoj strani, prihvaćanje odluke i zaključni komentar. U svemu tome je vrlo važna uloga mediatora, koji posreduje među sudionicima da se aktivno uključe u rješavanje problema. Žrtve mogu iznijeti svoj osobni osjećaj povrede. Prekršitelj može objasniti i braniti svoje vladanje. Drugi, također, mogu iznositi svoje mišljenje, pitati i tražiti informacije. Pritom je središnje pitanje obnove štete koja je nanesena žrtvi i privola prekršitelja da to učini dragovoljno. Reparacije štete može biti i simbolična, ali je važno da je u tom činu s jedne strane kod prekršitelja izražena iskreno priznanje i pokajanje za učinjenu povredu, a kod žrtve određeni znak opraštanja počinitelju nepravde. To je, zapravo, ono najbitnije što

vodi obnovi veza između žrtve i prekršitelja i vodi pomirenju među njima.

Postmediacijska faza je također vrlo važna, osobito u praćenju provođenja programa koji je sporazumno prihvaćen na procesu restaurativne pravde. U knjizi se govori o različitim načinima provođenja toga programa. S obzirom na prekršitelje, taj program uključuje: vraćanje i prihvaćanje prekršitelja ponovno u zajednicu, pomoć da razumije svoje stanje i odgovorno prihvati popravak u budućem ponašanju, bez vraćanja na učinjene prekršaje, čime stječe mogućnost za društveno uvažavanje. Žrtvama taj program omogućuje: pozitivno iskustvo zbog sudjelovanja u tom procesu pravde, bolje razumijevanje uzroka svojega stradanja, obnovu emocionalne i materijalne štete, osjećaj da se s njima postupalo pristojno u procesu i oslobađanje od straha. Time se, pak, jednima i drugima otvara mogućnost novoga osjećaja vrijednosti i novog koraka u vlastitom životu.

Sudjelovanjem građana u postupku mediacije između žrtve i prekršitelja postiže se razumijevanje zločina i pravde, stvaranja veće sigurnosti zajednica, poboljšava se i povećava kvaliteta pravde u društvu, smanjuje pritisak na sudove i humanizira cjelokupni državni pravni sustav. Istraživanja u ovoj knjizi pokazuju kako se na taj način postiže da se žrtve lakše oporavljaju od posljedica zločina koji su učinjeni na njima, a da se počinitelji manje vraćaju starim prekršajima. No, ipak, neki istraživači upozoravaju na oprez u stvaranju brzih zaključaka o uspjehu ove metode u postizanju pravde u društvu, te preporučuju da se u tome bude realističan i umjeren, kako se ne bi doživjelo razočaranje kada se to ne ostvaruje prema očekivanjima.

U svezi s tim u knjizi se također iznose brojni problemi i postavljaju otvorena pitanja na koja teorija i praksa restaurativne pravde treba jasnije odgovoriti, što je samo dodatna kvaliteta u njoj priloženih istraživanja. Među njima valja ovdje spomenuti osobito - kako program restaurativne pravde uključiti u formalni sustav kriminalnog prava države, koliko je to prikladno stvaranju socijalne kontrole, kako pri-

donosi fer-odlukama suđenja i koliko je važna javna potpora društva za taj program ?

U shvaćanju odnosa restaurativne pravde i kriminalnog prava države, koliko je spojivo jedno s drugim, mišljenja su dosta različita. Neki autori smatraju da je ne samo moguće nego i potrebno restaurativni program kooptirati u proces državnog kriminalnog prava. Drugi, opet, misle da je bolje da oni koegzistiraju nevisno jedno o drugome. A treći su za uključivanje restaurativne pravde u institucionalne agencije bliske pravnom sustavu, jer se tako mogu više posvetiti specijalnim oblicima restaurativne pravde u radu sa žrtvama, prekršiteljima i njihovim zajednicama. U nekim je zemljama, kao što je Japan i Novi Zeland, središnje mjesto dato programu restaurativne pravde unutar formalnog pravnog sustava države. U Novom Zelandu je taj program legaliziran za mlade prekršitelje, a u Japanu je to tradicionalna historijska praksa za sve građane države. Što se tiče socijalne kontrole i restaurativne pravde, neki se boje da bi se time proširila mreža za socijalnu kontrolu građana i time izazvalo njihov opravdani otpor. Radi toga se preporučuje razlikovati postupke kojima se treba baviti državni pravni sustav i one koji se rješavaju na procesu restaurativne pravde, gdje aktivno sudjeluje više strana (žrtva, prekršitelj, obitelj, zajednica...). Osobito se potiče i opravdava različitost u pravnim postupcima s mladima i s odraslima. Problem je, također, načina izricanja presude i mjera za sankcije istih ili sličnih prekršaja (zločina). Da bi suđenje bilo fer, važno je pokazati osjećaj pravde, u postupku i u presudi, u čemu može znatno pomoći metoda restaurativne pravde, kako u procjeni krivnje, tako i u odmjeravanju kazne, tj. retributivnoj pravdi. Konačno, postavlja se i pitanje odnosa javnosti prema ideji restaurativne pravde, posebno njezinom programu pomirenja i mira, i autori se uglavnom slažu kako se metoda restaurativne pravde i njezini ciljevi pomirenja i mira prihvaćaju posvuda u svijetu, što pokazuje i analiza dokumenata UN.

Knjiga završava člankom Alana Harlanda "Prema budućnosti restaurativne pravde", u kojemu se ukratko sažima cijeli sadržaj i procjenjuje perspektiva teorije i prakse restaurativne pravde. U njemu on izražava svoj optimistički stav, ali daje također upozorenja i prijedloge kojima se može izbjeći opasnostima i poboljšati ostvarenje programa restaurativne pravde. Kao osobito važno za uspjeh ovoga programa u budućnosti, ističe on dvoje - "političku volju i finansijske izvore". Obje te stvari su, veli on, sada vrlo slabije i treba ih pojačati sustavnim angažiranjem i dijalogom tvorca politike i odgovorom na neka opća pitanja, kao što su:

"Što je točno resturativna pravda i na koje načine se ona najviše potvrđuje u našem radu sada?

- Koji su njezini ciljevi i principi?
- Kakvi su njezini procesi i rezultati?

Njezina budućnost zavisi velikim stupnjem od sposobnosti promicatelja da joj pomognu napredovati također iskrenim odgovorima preko svijeta informacija u knjigama kao što je ova" (str. 515-516).

Na kraju, očito je da i kratki prikaz ove povelike knjige "Restaurativne pravde", s toliko znanstvenih priloga, napisanih od tako visoko stručnih autora, upućuje na njezinu pravu vrijednost, pragmatično aktualnu i vizionarski novatorsku u internacionalnim okvirima. Međutim, čini mi se da je ova knjiga osobito aktualna za nas danas na ovom prostoru, među ljudima i narodima koji s toliko čežnje traže svoje bolje sutra. Liječenje rana, praštanje i pomirenje, može se postići samo sudjelovanjem svijetu na izgradnji toga velikoga i zajedničkog djela pravednoga mira. Radi toga, program restaurativne pravde, kako je prikazan u ovoj knjizi, nije samo aktualan nego i vizionarski nadahnut, što u pravom smislu potiče na novatorski rad u izgradnji takvoga mira. Neka i ovaj moj osvrt na tu knjigu posluži upravo promicanju programa restaurativne pravde u našoj sadašnjosti. Da bude više iskrenosti i odgovornosti pred našom zajedničkom budućnošću!